

Under de seneste årtiondena har korta slagkraftiga introduktionsböcker etablerats som en egen genre som appellerar till både universitetsvärlden och den bildade allmänheten. Stora internationella förlag odlar dessa designade varumärken noggrant. I Norge har Universitetsforlaget etablerat serien *hva er*. Tidigare i höst släpptes *Hva er antikken* som är skriven av Christine Amadou. Det är en introduktionsbok till antiken och den klassiska traditionen som visar hur mångfacetterat det klassiska arvet är och hur det fortsätter att påverka vår tid och kultur. Det är en mycket välskriven bok som jag rekommenderar varmt till alla!

Amadou inleder med ett kapitel som behandlar Pergamonaltarets rika historia. Det vill säga, hon diskuterar både det antika sammanhanget och de meningslager som har skapats av senare bruk av Pergamonaltaret. Detta narrativa grepp gör det möjligt för Amadou att formulera några grundläggande föreställningar i den dynamiska kultursyn som genomsyrar *Hva er antikken*. Amadou står nämligen stadigt i den kulturella vändningen. Det tydliggörs redan på bokens första sida, och det finns flera textpassager som illustrerar detta: «Når vi ser på antikken som en størrelse som er blitt gjenskapt og omskapt opp gjennom historien, blir vi ikke bare klokere på hva antikken er og har vært, men også på hvordan den antikke historien er blitt brukt til å legitimere og iscenesette ideologi og identitet til ulike tider. ... For 'antikken' er ikke det samme idag som i 1940,

eller som i 1350 for den saks skyld. Like lite som Pergamon-alteret, er antikken selv en fast og uforanderlig størrelse.» (s. 17–18, kursivering i originalet).

Inledningen följs av en *expose* över den klassiska traditionen. Boken är uppdelad på sju kapitel, och den klassiska traditionen presenteras i en rak linjär kronologisk ordning. Det är bra och naturligt. Den klassiska traditionens ryggrad utgörs av att de klassiska perioderna betraktas som förebildliga. Värderingen av vissa historiska sammanhang som bättre än andra introducerades redan under antiken. Amadou börjar följaktligen med att presentera hur det klassiska Athen och Augustus' guldålder redan under antiken lyftes upp på en piedestal.

Kapitlen i *Hva er antikken* är korta. Amadou jobbar genom att diskutera ett exempel med flera betydelselager. Så blir exempelvis överföringen av den klassiska kunskapen från Bysans till väst under 1400-talet belyst genom att hon redogör för Giovanni Aurispas resor i öster. Det är ett arbetssätt som är vanligt i den kulturella vändningen. Jag är imponerad av Amadous förmåga att väva ihop sina exempel med mer generella slutsatser. Det är skickligt gjort.

Hva er antikken behandlar i första hand hur antikens texter har bevarats och använts i senare litteratur. Det är en västerländsk kulturtradition som skrivs fram i *Hva er antikken* — även om Amadou också på ett förtjänstfullt sätt skriver om hur viktiga de arabiska och bysantinska bidragen är till denna tradition. I bokens sista tredjedel —

---

den del av boken som behandlar antikbruk från ungefär 1800 och senare — får norska exempel en alltmer framträdande plats. Det är bra att norskt antikbruk uppmärksammas. Därmed knyts antiken till den norska kulturen. Samtidigt finns det en risk att *Hva er antikken* därför inte uppfattas som relevant utanför Norge. Det vore synd för *Hva er antikken* förtjänar större uppmärksamhet. Den skulle passa utmärkt även på litteraturlistor för kurser vid svenska universitet.

Jag är väldigt förtjust i *Hva er antikken*. Ingen bok är dock perfekt, och i det vetenskapliga samtalets anda har jag några synpunkter. Till att börja med tycker jag att Amadou undervärderar antikvariska och arkeologiska diskursers betydelse för antikbruk. Det privata samlandet av antika föremål, allt från renässansens påvar till Heinrich Schliemanns omdiskuterade samling, får för lite utrymme i *Hva er antikken*. Under 1800-talet blev antikens ruiner och föremål allt tydligare uppfattade som offentliga. De var folkens och nationernas egendom vilket på ett plan stod i konflikt till privat samlande. Samtidigt finns det flera aspekter av det privata antikvariska samlandet som har påverkat senare arkeologi. Publikationerna av William Hamiltons samling under 1700-talet introducerade en typografisk mall för hur arkeologiska fynd ska presenteras, och det finns en kontinuitet mellan dem och de publikationsserier som så kallade *big digs* producerar än idag.

Big digs är för övrigt ett av de tydligaste uttrycken för hur antiken nationaliserades i slutet av 1800-talet. En i det närmaste fältarkeologisk revolution ägde rum under 1870-talet

i klassisk arkeologi. Den var kvantitativ — aldrig förr hade man utfört så många arkeologiska utgrävningar i Medelhavsområdet — och kvalitativ — nya fältarkeologiska metoder som den stratigrafiska metoden började tillämpas systematiskt. Detta bidrog till att flera arkeologiska institut etablerades i Medelhavsländerna, att museer fylldes med arkeologiska fynd, och att flera forskare deltog i expeditioner och resor. Arkeologi och antikens materiella dimension fick en allt större plats i antikbruket under 1900-talet. Från slutet av 1800-talet blev arkeologiska utgrävningar i östra Medelhavsområdet en arena för nationell prestige. Stormakter och mindre nationer tävlade om rättigheterna till utgrävningar av viktiga platser. Kejsare, kungar och regeringar deltog i det diplomatiska spelet för att säkra rättigheter till utgrävningar som exempelvis Olympia, Delfi, Efesos och Pergamon.

Idag är det inte de arkeologiska utgrävningarna i sig som är en arena för konflikt utan snarare de kommersiella effekterna av utgrävningar. Utgrävningar på flera av de nyss nämnda platserna pågår fortfarande, och idag har de inlemmats i en marknadsekonomi där lokala företag och myndigheter är ytterst angelägna om att arkeologiska platser och museer ska vara lättillgängliga. Det drar till sig turister, och de spenderar i sin tur pengar hos lokala företag. Dessutom säljs också kopior av antika föremål. Kommersialiseringen av antiken med souvenirer, antika referenser i namn på hotell, restauranger, barer och annat går hand i hand med massturismen. Konsumtionen av antiken blir snuttifierad. En allt större del av antikkonsumtionen sker via kopior

---

som har massproducerats. Jag misstänker att fler människor idag har kommit i kontakt med antiken via en middag på en grekisk restaurang med en dammig Apollo Belvederebyst i ett hörn än via att de har läst H.C. Andersens beskrivning av Akropolis från 1841. Ett annat exempel är den trojanska hästen som står vid ingången till den arkeologiska platsen vid Troja. Besökare tycker att det är mer givande att ta en *selfie* framför den än att besöka själva utgrävningen. Hästen är rekvisita från filmen *Troja* (2004). Den donerades av produktionsbolaget till de lokala myndigheterna som har ställt den vid ingången till utgrävningsplatsen. Det här är ett av många exempel på hur våra föreställningar om antiken också präglas av kommersiella faktorer.

Amadou är som bäst när hon diskuterar hur antika texter har brukats i senare litteratur. Förutom att hon undervärderar antikens materiella dimension är den politiska kontextualiseringen av antikbruk ibland svag. Det gäller inte minst diskussionen om det febriga västerländska intresset för allt grekiskt runt sekelskiftet 1800. Här saknar jag en diskussion om hur den moderna grekiska nationalismen formades genom att importera en nordvästeuropeisk idealisering av den antika grekiska kulturen. Det är en komplicerad process, och det har skrivits mycket om den, men det är också ett konkret exempel på hur ett nationalistiskt antikbruk formas. Just den moderna grekiska identitetens komplicerade relation till den klassiska traditionen blottlägger flera dimensioner i antikbruket. Detta förbiseende från Amadous håll förstärker intrycket av att *Hva er antikken* i första hand skri-

ver fram en västerländsk kulturtradition.

I det avslutande kapitlet uppmärksammar Amadou kommersialiseringen av antiken genom att diskutera hur antiken används i filmer och datorspel. På så sätt illustrerar hon hur antiken också tas upp i moderna fenomen. Kommersialiseringen av antiken riskerar ofta att förstärka stereotyper om antiken, men det gör, tyvärr, även antikvetenskapen alltför ofta. Samtidigt visar Amadou också att datorspelen har förändrat hur vi konsumerar antiken. Detta eftersom spelarna i större utsträckning tillåts påverka vilket innehåll som förmedlas till dem.

Strukturen i *Hva er antikken* är tydlig. Varje kapitel behandlar en form av antikbruk och de presenteras i en kronologisk ordning. Denna struktur har fördelar då den dels visar att antikbruket har en lång kontinuitet men också att antikbruket är föränderligt. Gott så. Men jag tycker att Amadou kunde ha belyst hur olika former av antikbruk ömsesidigt påverkar varandra. Det vill säga, när man läser Amadous bok är det lätt hänt att man får för sig att de olika formerna av antikbruk ersätter varandra. I själva verket existerar de parallellt och påverkar varandra. Det finns en rundgång i antikbruket. Om man exempelvis undervisar om antika Sparta idag, är studenternas föreställningar genomsyrade av framställningen av Sparta i filmen *300* (2006). Den bygger i sin tur på en tecknad serie som i sin tur bygger på en bild av Sparta som propagerades i mitten av 1900-talet med en glorifiering av dorer och krig. Det går inte att avfärda dessa föreställningar som rakt av ovetenskapliga, eftersom de bygger på en blandning av

---

forskningsrön, stereotypa föreställningar och andra ingredienser som har jäst ihop under flera årtionden. Jag hade gärna sett att Amadou hade haft en tydligare diskussion om relationen mellan antikbrukets olika fält. Det hade varit helt i linje med hennes tydliga förankring i den kulturella vändningen som den uttrycks i bokens inledning. Som det är nu, visar Amadou att antikbruk är under ständig omförhandling, men den dynamiken berör hur de olika exemplen förändras — inte deras ömsesidiga påverkan.

Avslutningsvis tycker jag att *Hva er antikken* är en utmärkt introduktion till den klassiska traditionen. Amadou illustrerar både hur mångfacetterat det klassiska arvet är, och att det genomsyrar många aspekter i vår kultur. *Hva er antikken* fungerar därför både som en inkörsport för den som önskar bekanta sig med den klassiska traditionen och som kurslitteratur på introduktionskurser på universitetsnivå.

johannes@siapkas.se